

פרשת צו "A tale of two parshiot"

אברונאל

השאלה הא' למה לא בא מסודר זכרון הקרבנות בפרשת זו כסדרם בסדר ויקרא כי שם נזכרו החטאת והאשם אחר השלמים וכאן נזכרו החטאת והאשם קודם השלמים והשלמים אחריהם ולמה היה החלוף הזה בדרוש אחד:

רמב"ן

אמר הכתוב בפרשת ויקרא (לעיל א ב) דבר אל בני ישראל, כי שם יצוה בהפאת הקרבנות, וישראל מבראים אותם, וכאן אמר "צו את אהרן", כי ידבר במעשה הקרבנות, והכהנים יעשו אותם:

רש"י ד' הירש

הפרשה הקודמת (פרק א - ה) תיארה את הסוגים השונים של הקרבנות: קרבנות נדבה: עולה, מנחה ושלמים; וקרבנות חובה המכפירים על חטא: חטאת ואשם. בהפאת שם הלכות שונות של הקרבנות; וידיעת הלכות אלה חשובה גם לבעלים המבקשים גם את קירבת ה'. עתה ההלכות המבוארות בשני הפרקים הבאים משלימות את התיאור הזה; אך הן נוגשות בעיקר לכהנים, שנצטוו על הקרבת הקרבנות; ומשום כך הן אמורות בייחוד לאהרן ולבניו. בהתאם לכך נשתנה גם סדר הקרבנות: אין הם מסודרים על פי הסיבה שגומה להם - חובה או נדבה - אלא על פי דרגת קדושתם: קדשי קדשים וקדשים קלים. לפיכך נמנו תחילה עולה, מנחה, חטאת, אשם - ושלמים לאחריהם.

הרב מנחם ליפשוואג

בין צו לויקרא

במבט ראשון נראה שפרשת צו חוזרת על הנאמר בפרשת ויקרא. בשתי הפרשות אנו מוצאים תיאור מפורט של דיני המשח והסוגים הבסיסיים של הקרבנות: עולה, מנחה, חטאת, אשם ושלמים. ברם, עיון זהיר בפרשה יגלה הבדלים לא רק בסדר הופעת הקרבנות אלא אף בפרטי דיניהם.

האין זה הגיוני יותר לכתוב את כל דיני הקרבנות בפרשה אחת? מדוע מחולקים הם לישתי פרשות נפרדות?

המפתח להבנת פרשת צו טמון בפרטי החזר בשתיים כל קטגוריה של קרבנות - "זאת תורת ה'" (ו; ב - עולה, ו; ז - מנחה, ו; יח - חטאת, ז; א - אשם, ז; יא - שלמים) - שגם מסכם את הקרבנות בסופה של הפרשה: "זאת תורה לעולה, למנחה..." (ז; ל).

משמעות הספציפית של "תורה" היא חוק פרוצדורלי - סדרת פעולות הנדרשות להשלמת תהליך מסוים. למשל, משמעות המילים "זאת תורת המנחה..." (ו; ז-י) שבפרשתנו היא 'זהו תהליך הקרבת קרבן המנחה', שהרי היא מפרטת כיצד הכהנים מקריבים אותה: א. הבאה למזבח; ב. לקיחת קומץ מהטולת ומהשמן; ג. אכילת השאריות (לא חמץ) בחצר. בדומה לכך מפרטת פרשת צו כיצד מקריבים כל אחד מסוגי הקרבנות. פירוט זה שונה לחלוטין מזה שבפרשת ויקרא, הדנה איזה סוג קרבן יש להקריב: כאמור בשיעור הקודם, פרשת ויקרא מפרטת את הקרבנות שוויחיד רשאי להביא (נדבה) ואת אלו שחייב הוא להביא (חובה). מיקד פרשת ויקרא אינו אופן הקרבת הקרבן אלא איזה סוג קרבן יש להקריב: אם תיחיד רוצה להקריב קרבן נדבה - פרשת ויקרא קובעת מה יכול הוא להקריב; ואם חטא - היא קובעת את סוג ההממה שעליו להביא.

פרשת ויקרא משמשת, אם כן, מעין 'קטלוג הלכתי' המורה ליחיד איזה קרבן עליו להביא, בעוד שפרשת צו משמשת 'חוקרת זכראות', המלמדת את המוהן כיצד יש להקריב כל סוג קרבן. אין אפוא כל פלא שכל אחת מ'החוברות' ה'ל' מוצגת בפרשה, שהרי לכל אחת מהן תפקיד שונה. פרטי הדברים של כל סוג קרבן מחולקים אפוא לשתי פרשות. למעשה, הפסוק הסותח כל אחת מהפרשות משקף הבחנה זו.

פרשת ויקרא פותחת:

"...דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם: אדם כי יקריב מכם קרבן לה'..." (א;ב).

ואילו פרשת צו פותחת:

"צו את אהרן ואת בניו לאמור: זאת תורת העולה..." (ו; ב).

בעוד שפרשת צו מיפנית בראש ובראשונה לכהנים, הצריכים ללמוד כיצד יש להקריב כל קרבן, מיועדת פרשת ויקרא לכל העם, שכן הפול צריכים לדעת איזה קרבן רשאי אדם להביא ואיזה קרבן חייב הוא להביא.

על רקע זה ניתן להבין את ההבדל בין סדרה של פרשת ויקרא לבין זה של פרשת צו. פרשת ויקרא פותחת בקרבנות הנדבה - עולה ושלמים - וממשיכה בקרבנות החובה - חטאת ואשם. פרשת צו, לעומתה, אינה מבחינה בין קרבן חובה לקרבן נדבה: מרגע שהגיע קרבן למקדש, אין המוהן צריך לדעת אלא את סוגו - ולא את הסיבה להקרבנו. לפיכך מסודרות פרשות צו לפי רמת קדושת הקרבן: עולה, מנחה, חטאת, אשם ושלמים (קדושת השלמים היא בדרגה הנמוכה ביותר - 'קדשים קלים'). רמת קדושת הקרבן נקבעת על פי החלק המוקרב על גבי המזבח ('אכילת מזבח'):

כדי לעמוד על ההבדל היסודי בין פרשות ויקרא וצו, ההבדל שכל שאר ההנהלות נובעים ממנו, נזכר בפתיחת שתי הפרשות.

פרשת ויקרא פותחת בדבור אל בני ישראל:

"ויקרא אל משה, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם - אדם כי יקריב מכם קרבן לה'

פרשת צו, לעומת זאת, פותחת בדברים אל אהרן ובניו:

"וידבר ה' אל משה לאמר: צו את אהרן ואת בניו לאמר - זאת תורת העלה..."

הבדל זה מהווה קו מנחה ליחס שבין שתי הפרשות. בפרשת ויקרא, הקרבנות מתוארים מנקודת מבטו של האדם המביא אותם.

בפרשת צו, לעומת זאת, מתוארים הקרבנות מזווית הראייה של המקדש ושל הכהנים.

לכאורה, אין אנו שומעים שהסוברים אינם מוזכרים בפרשת ויקרא או שהמקריב אינו מוזכר בפרשת צו. הקרבן מזוהה ציבורית, שבו

נפגשים האדם המביא את הקרבן, הכהן המקריב אותו ובית המקדש. לכן, ניתן להתבונן עליו משתי נקודות מבט, המושלמות

זו את זו. ראשית - הקרבן הוא מתנת האדם לקב"ה, ולכן משקף את האדם. מאידך - הקרבן מוקרב בביתו של ה', ולכן צריך

לסור למשמעת כללי הבאת הקרבנות של המקדש. בהשוואה למתנה הניתנת למלך - ברור שהמתנה משקפת גם את הנותן וגם

את המקבל. חקלאי יביא כמתנה את סירות אדמתו ורועה צאן יביא את בכורות צאנו ואת חלביהן; אולם שניהם כאחד יאלצו

לעמוד בקריטריונים של המתנות המוגשות לפני שולחן של המלך.

פרשת ויקרא מתארת את הקרבן מנקודת המבט של המקריב. השאלה המרכזית היא: כיצד יכול האדם להצטייח בקרבנו יתקבל

ע"י ה'. לשם כך, עליו לשחזר את הקרבן, לזרוק את דמו ולהקריב אותו. מסיבה צדדית, האדם אינו יכול לזרוק את דם הקרבן,

ולכן הנוהגים מביעים זאת עברו. פרשת צו, לעומת זאת, מתארת את הקרבן מנקודת המבט של המקדש. כאן, השאלה

המרכזית היא: כיצד יש לנהוג בקרבנות המובאים למקדש, ללא קשר לזהות המביא אותם.

לחלוקה זו - בין החיובים הנובעים מהאדם לבין החיובים הנובעים מהמקדש - יכולות להיות גם השלכות מעשיות. מדוגמה,

סביר להניח שהחיובים הנובעים מהאדם נהגו גם בקרבנות שהוקרבו במזבח (לפני שנבנה המקדש), ואילו החיובים הנובעים

מהמקדש לא נהגו בקרבנות שהוקרבו במזבח.

כעת, יכולים אנו להבין מדוע שיבתה התורה את סדר הקרבנות בשתי הפרשות. בפרשת ויקרא - כאשר הקרבנות מוצגים

מנקודת מבטו של המביא - מחלקת התורה בין קרבנות הנדבה לבין קרבנות החובה: העולה, המנחה והשלמים הם קרבנות

הנדבה, ואילו התטאת והאשם הם קרבנות החובה. בפרשת צו, הקרבנות מוצגים מנקודת מבטו של המקדש, ולכן מסודרים לפי

סדר קדושה יורד: עולה, מנחה, תטאת, אשם ושלמים (שהם קדשים קלים).

הרב יהודה ראק

תורות הקרבנות באות להרחיב את המעגל ולומר, שתפקיד הכהנים במקדש הוא לקבל את קרבנותיהם של ישראל ולטפל בהם

כראוי, להשלים בהם את עולת התמיד, ולקיים מערכת של עבודה מתמדת ומלאה של עבודת ה' במקדש. היגש בפרשה אינו

על יכולת מביא הקרבן להתקרב לה' ולהתרצות לפניו, אלא על קיום מערכת העבודה במקדש, ומשום כך הפניה בפרשה היא

לאהרן ולבניו.

פרשת ויקרא, לעומת זאת, מחדשת את היכולת של כל אחד ואחד מישראל להתקרב אל ה' ולהתרצות לפניו. משום כך, בפרשת

ויקרא הנדבות (פרקים א' - ג') קודמות לחובות (פרקים ד' - ה') - שהרי הנדבה, בה האדם מחפש קירבת יתר אל ה', היא ביטוי

גבוה יותר להתקרבות האדם אל ה' מאשר החובות, בהן החוטא המרוחק מחפש כפרה שתאפשר לו לצמצם את הפער ולהגיע

לקרבה רגילה.

מבחינת סדר האירועים, תורות הקרבנות של פרשת צו נאמרו בסיוע הרבה לפני שנאמרה פרשת ויקרא. הסיבה לכך היא שקיום

מערכת מקדש והשראת שכינה קודמים - לוגית וכוונולוגית - לאפשרות האדם הבודד לבוא לפני ה' אל המקדש. אולם, אילו

הדברים היו נפתחים בסדרן, היה נראה כאילו לפניהם יש קדימה וקירבה יתירה אל ה', באופן שהם רצויים יותר לפני ה' מאשר

כלל ישראל. זו איננה תפיסת התורה: העבודה בפועל אמנם נעשית רק בכהנים, ויש חשיבות במקדש שסתם אדם מישראל שומר

מרחק מהעבודה בפועל במקדש; אבל באופן יסודי השמינה היא בתוך כל עם ישראל ובגישה - בערוצים הנכונים - לכל. כדי

למוע ולשרש את האפשרות לחשוב אחרת, התורה איתרה במובן את תורות הקרבנות שניתנו לאחריות הכהנים, והקדימה להם

את האמירה היסודית:

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'...אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצונו לפני ה'" (ויקרא א:ב-ג)

ורק אחרי שנקבע יסוד זה, באות תורות הקרבנות, ובספחת אליהן האמירה, שאף אותן יש לראות בהקשר של "יום צוותו את

בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני"

הרב שמועון קליינר

...בעינינו לפרשת ויקרא, פתחו בדבור הפתיחה לספר: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א', א').

תהינו על טיבה של הקריאה, ופירשנו אותה כהזמנת משה אל 'רשות גבוה' - ממנה עשוי אלוהים לדבר אליו. בכדי שמשנה יוכל

להיחשף אל דבר ה' עליו לעזוב את מקומו, ולאמץ את נקודת המבט של אלוהים השוכן באוהל מועד. שם הצבענו על

האפשרות להתייחס לפסוק זה כאל מבוא לחומש טוה. חומש שבו דבר ה' אל האדם, מאוהל מועד אל בני ישראל.

כעת נשיר פתיחה זו אל המעגל הבסיסי יותר - לפרשיות הקרבנות, ולקרבן עולה בפרט. אלוהים קורא למשה לטווש את מקומו

ולבוא אל הקדש, ובהתאמה - אדם נוטש את מקומו האישי, הפרטי, ומתייצב נוכח ה' באוהל מועד. פועלו הוא - ההקרבה,

מיטו לעובדה ש'הכל עליו'. בקרבן עולה הוא יקריב את המיטב - קרבן מן הבקר - גדול, זכר, ופולו ידוה לה'. את החיים הוא ישיב למקורם, וגם החלק הנשגב שבאדם - הרצון, דיטול חלק בארדו זה: 'לרצוני לקנח ה'".

ומן השלם - עולת הבקר, ממשית הפרשייה אל עולת הצאן והעוף, ולאחריהם - ממשית ומתרחבת אל כלל הקרבת. במנחה - התנייה היא פתוחה, לא כולה לגבות, חלק ניתן לכהנים, וגם מה מתקיים מזריג. לבסוף קרבן השלמים - המכיל זכר או קריבה, רק חלק ממנו קרב לה', וגם בו מצוין מדרג תולך ופוחת בין סיגי מהמה.

עד כאן - שלישה קרבתות הגויתים מוצון. השניים הנוספים - השאת ואשם - הם קרבתות חובה, הכאים בתגובה לחטא. המביע להבאתם אינו רצון להתרומם אל עמדה רוחנית חדשה, כי אם הנפילה, ממנה הוא ממקש להחליץ.

הקרבן האחרון הוא - האשם. מדוע הוא נדחה לאחר קרבן החטאת? ניתן להציע שתי תשובות: ראשית, בקרבן החטאת הנושא הוא מעמדו של האדם החוטא (כהן משיח, 'כל עדת ישראל', נשיא, עם הארץ), ללא חלוקה בין חטא לחטא. באשם לעומת זאת - הנושא הוא השאים מסוימים עליהם התחייב: אשם מעילות, אשם תלוי ואשם גזילות.

הקרבתות בפרשת צו

בציוד לפרשת ויקרא פונה אל 'בני ישראל', פרשת צו פונה - לאהרון ולבניו (שם ו', ב'); בציוד למבנה פרשת ויקרא - בו פתיחה בהקדמה מוצון בקרבן העולה, וסיום בחובת נתינה בקרבתות החטאת והאשם, בפרשת צו מושגת המדויג על דרגת הקדושה של הקרבן: פתחה בעולה הנשפכת כליל לה', לאחריה קודשי קודשים - מנחה, השאת ואשם, ולבסוף קודשים קלים בקרבן השלמים; בציוד לתהליך ההקדמה המתואר בפרשת ויקרא, פרשת צו עוסקת בהלכות שלאחר ההקדמה.

נדבר ה' אל משה לאמר: צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העלה על מזבחה על המזבח כל הלילה עד הבקר ראש המזבח תיקד בו (שם ו', א'-ב').

בפסוק זה הוראה למשה לצוות את אהרון ואת בניו. לא לדבר אליהם, כי אם לצוות. דומה שזוהי כותרת לפרשה של כללים וחוקים. גם הביטוי 'זאת תורת העולה' מצביע על תורה, ועל מערכת החוקים המקיימת אותה. הכתוב ממשיך ומגדיר את העולה: 'הוא העלה על מזבחה על המזבח כל הלילה עד הבקר' - זהו וזהו חדש לקרבן העולה. בציוד להתמקדות באדם ובמצון המלווה את מעשה ההקדמה, כעת הנושא הוא 'תורת העולה', והוא אוצר בתוכו סדר שלם של עבודה במקדש.

באוהל מועד או בהר סיני?

מהו היחס בין הפתיחה, הממקמת את הדבור באוהל מועד (ויקרא א', א'), לבין החיוב, המדבר על הר סיני - 'זאת התורה לעלה למזבח ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולנפש השלמים: אשר צפה ה' את משה בסיני ביום צויתו את בני ישראל לתקריב את קרבניהם לה' במקדש סיני (ויקרא ו', ל"ז-ל"ח)?

לדעת המפרשים ששתי מערכות החוקים נאמרו במקומות ובזמנים שונים, פריקם א' עד ה' נאמרו באוהל מועד, ופריקם ו' וז' קדמו להם ונאמרו למשה בהר סיני. כמה קשים רובצים לפתחה של פרשת צו: הקורא ברצף את הפריקים א' עד ה', וממשיך אל עבר פריק ו' (פרשת צו), אין לו סיבה להסתפק בשאלה מתי נאמרו פריקים ו' וז', מצוון שיש בהם רצף הגיוני לתיאורים שקדמו להם. כיוון שכן, צריכה להיות סיבה מובהקת מאד לעקור פרשה זו ממקומה, ולהקדים את זמנה במנותק מהקשר הפרשיות בו היא מצויה.

...לכל הדעות, במהלך כל ספר ויקרא חונה העם בהר סיני, במקום אליו הגיעו בפרשת יתרו. שם הם חונים כמעט שנה, ועזיפתם אותו מתוארת בפרשת בהעלותך. כיוון שכן, פתיחה בפנייה אל משה באוהל מועד (לאחר בניית המשכן), והמשך בפנייה בהר סיני - אינו עומדות בסתירה, שהרי גם לאחר בניית המשכן המשיך העם לחנות למרגלות ההר. אם פריק ו', כך תיראה התמונה: ספר ויקרא פותח בשיוך דבר ה' אל אוהל מועד. אמנם, האוהל היה ממקום למרגלות הר סיני, אך הפרשייה בחרה להתעלם מפרספקטיבה זו. לעומת זאת, בהתיימה לפרשת צו בוחר הכתוב לשוין את מיקומם אל ההקשר הרחב יותר - אל הר סיני.

מהו ההבדל בין 'הר סיני' לבין 'אוהל מועד'? אוהל מועד הוא מקום פנימי, המגלם התועצות פרטיות בין ה' לבין משה. הר סיני מגלם מקום גבורה, את המקום הרחוק מעולמו של העם, את ממד הגבוה.

דומה ששני הקשרים אלו מעניקים פרספקטיבות שונות לשתי הפרשיות. בראשונה מתייחד ה' עם משה, ומעמדה זו באה לעולם פרשה המתארת את טבעו של האדם המבקש לתקריב קרבן גם להקריב/לקרב עצמו לה'. בפרשה השנייה עוזב הכתוב את האינטימיות שבהתייחדות, ומציין את הר סיני בהקשר. סמליותו - במקום בו ניתנה תורה, וכעת הוא משמש הקשר לתורת הקרבתות. בתורה זו - נוכח המקדש, נוכח המזבח ונוכח מערכת החוקים המהווה מעין חוקי בריאה לעבודת המקדש. מעל לכל אלו - השוכן, המופיע במידה המיוחדת לו בספר ויקרא.

'וורשט'

הפרשיות האחרונות - ויקרא ו-ז, מתואר מעשה הקרבתות. ישנם קרבתות שונים אשר ניתנים בסיטואציות שונות - חלק ניתנים כמסרה על חטא (אשם, חטאת), חלק בתור חטאת תודה לה' (תודה) וכו'.

אך בקרבן באופן כללי גלומה משמעות מסאפורית, והיא יצירת קשר בין האדם לה'. במציאות ישנו פעור בין האנושי לאלוקי וכדי לגשר באופן מסוים על הפער ניתנת האפשרות להקרבת הקרבן. ניתן ליצור במישור מיליים בו ע"י כך שהאדם מקריב מעצמו ובהכרח, הוא יציר וזמנה להתקריב לה'. ישנה סברה ליצור שזהות הקרבת נוצרת דווקא מהקרבת הקרבן שכן מה שמקריב הוא שואפים ניתן לפאורה לה' לאסוף ממאובליו, ובעצם ע"י כך מקבל ה' באופן סמלי דבר של גומא מן האדם, ומסב אותו יחד על שולחני.

ויקרא - אהל מועד (א:א)

עולה

מנחה

שלמים

חטאת

אשם

צו - הר סיני (ז:לה)

עולה

מנחה

חטאת

אשם

שלמים